

بیچاره تو خواب هم فیلم بازی می‌کند.» اما میشال ولن کن نیست «اما آخر حنیف...» و حنیف به ملاحظه مرگ پدر و مادر و دختر آرام ولی محکم تأکید می‌کند «آنچه امشب در بریک هال روی داده پدیده‌ای اجتماعی سیاسی است. نگذار بدام این توضیحات صوفیانه بیافتم. اینجا صحبت از تاریخ است، واقعه‌ای تاریخی در زندگی انگلیس، گفتگو از روند تغییر است.»

ناگهان صدا و موضوع صحبت فرشته تغییر می‌کند. اکنون از مهاجرین و کودکی مرده می‌گوید «مثل ده فرمان»، همینطور از خانه مجللی که فساد می‌پرورد و یک درخت. حالا که از آتش پاک کننده جان سالم بدر برده و یکی از آن خواب‌های سریالی برای آخرین بار به سراغش آمده. و حنیف می‌گوید «میشوجان گوش کن. هرچه می‌گوید مربوط به فیلم‌هایش که بازی کرده». و بازویش را بدور بدن میشال حلقه می‌کند و در حالیکه او را به خود می‌فشارد گونه‌اش را می‌بوسد «با من بمان. دنیای واقعی است و ما مجبوریم در آن زندگی کنیم. باید همینجا به زندگی ادامه دهیم.»

درست در آن لحظه جبرئیل فرشته درخواب فریاد بلندی می‌کشد.

«میشال برگرد! چیزی نیست! میشال ترا بخدا برگرد. آخه کجا می‌ری؟ میشال....»

گشايش دريای عرب

سیری نیواس، ناجر عروسک عادت داشت هر چندگاه با لحنی تهدیدآمیز به زن و فرزندانش بگوید آخرش یک روز وقتی دیگر زندگی در این دنیای مادی مزه نداشت همه چیز، حتی نامش را رها می‌کند و سان یاس می‌شود و آواره با کاسه گدایی عصازنان از این ده به آن ده می‌رود. خانم سری نیواس که می‌دانست شوهر ژلایتی و خوش خلقش از شهرت خود به ایمان و ادای آداب دینی لذت می‌برد و در عین حال از حادنه‌جویی هم چندان بدش نمی‌آید (مگر سالها پیش به اصرار او آنهمه خرج نکرده به گوند کافیون^۱ در آمریکا نرفته بودند؟)، این حرف‌ها را تحمل می‌کرد. چون این انگیزه توصل به درویشی هردو نیاز درونی شوهرش را ارضاء می‌کرد. با این حال هروقت شوهر را می‌دید که پایین تن چاقش را روی مبل نهاده و از ورای میله‌های آهنی در ورودی به دنیای بیرون می‌نگرد یا وقتی با کوچکترین دخترشان، مینوی پنج ساله بازی می‌کرد. همینطور وقتی می‌دید اشتهاش همراه با گذشت زمان بجای تحلیل رفتن و رسیدن به حد کاسه گدایی، شادمانه رو به افزایش است. لبهاش را غنجه می‌کرد و قیافه هنرپیشه‌های زیبا را بخود می‌گرفت (درحالیکه به همان چاق و چلگی

Gvand Cawion -

شوهرش بود) و زمزمه کنان به درون خانه می‌رفت. به این جهت یک روز وقی مبل را خالی و لیوان شریت آب لیموی سری نیواس را نیمه نوشیده روی دسته آن یافت، سخت تعجب کرد.

راستش را پخواهید خود سری نیواس هم هرگز نتوانست درست توضیح بدهد که چطور شد یک روز صبح نشستن روی مبل راحت حیاط را رها کرده پرسه زنان به جایی رفت که بتواند رسیدن دهاتیان تیتلی پور را تماشا کند. پسرچه‌های شیطان که همه چیز را از یک شب قبل می‌دانستند در خیابانها با صدای بلند از راهپیمایی حیرت‌انگیز جماعتی با کیف و چمدان می‌گفتند که از راه سیب‌زمینی بسوی جاده عربیض کامیون رو در حرکت‌اند. می‌گفتند دختری مو نقره‌ای راهنمایشان است و تعداد کثیری پروانه دور سرشاران در پروازند و میرزا سعید اختر در مرسدس بزر سبز زیتونی‌اش با قیافه‌ای که انگار هسته ابه توی گلوبیش گیر کرده پشت سرشاران می‌آید. هر چند چانتا پاتا سیلوهای متعدد سیب‌زمینی و یک کارخانه عروسک سازی داشت، اما آنقدرها بزرگ نبود که ورود صد و پنجا نفر توجه اهالی‌اش را جلب نکند. سری نیواس درست قبل از رسیدن جماعت با نمایندگان کارگرانش ملاقات کرده بود که اجازه می‌خواستند چند ساعت کار را تعطیل کنند و به تماشای آن واقعه بزرگ بروند. چون می‌دانست آنها در هر صورت کار را تعطیل خواهند کرد پذیرفت. با این وجود مدتی از لعج بازی زیر سایبان ورودی باقی ماند و کوشید تا وامود کند پروانه‌های هیجان‌زا شکم‌گنده‌اش را به تب و تاب نیانداخته‌اند. بعداً به میشال اختر گفته بود «چی بگم. یک پیش‌بینی بود. معلوم بود این همه آدم فقط برای خوردن و نوشیدن به اینجا نیامده‌اند. او بدنبال من آمده بود.»

اهالی تیتلی پور همراه با گریه شیرخواران، فریاد بجهه‌ها، غرولند پیرها و لطینه‌های نچسب عثمان صاحب بویوم که چندان مورد علاقه سری نیواس نبود به چانتا پاتا رسیدند و اندکی بعد بجهه‌ها به پادشاه عروسک‌سازی خبر دادند که همسر و مادرزن

میرزا سعید زمین‌دار که همراه مسافراند مانند دهقانان پیاده سفر می‌کنند و لباس کورتای ساده پوشیده، هیچ جواهری همراه ندارند. بعد از شنیدن این خبر بود که سری‌نیواس به کافه سر راه رفت. همه اهالی تیلیپور آنجا جمع بودند و کوکوی سبب‌زمینی می‌خوردند. درست هم زمان با او جیپ پلیس چانتاپاتنا هم سر رسید. بازرس روی صندلی جیپ ایستاده پشت بلندگو فریاد می‌زد اگر این راهی‌مایی جمعی فوراً تعطیل نشود، حساب همه را خواهد رسید. سری‌نیواس با خود گفت باز جنگ میان هندو و مسلمان شروع شد. این بد است بد.

پلیس با زائران مانند ظاهر کنندگان فرقه‌ای برخورد می‌کرد، اما وقتی میرزا سعید اختر پیش آمد و حقیقت را به بازرس گفت بدتر گیجش کرد. حتی سری‌نیواس برهمن که طبعاً هرگز به خیال سفر حج نیافتاده بود هم تحت تأثیر قرار گرفته بود. هر طور بود از میان جمعیت پیش رفته بود تا سخنان زمیندار را بشنود: «قصد این مردمان پاک سرشت ایست که پیاده تا دریای عرب بروند. آنها معتقدند که آب دریا در بر ایشان گشوده شده، راهی باز خواهد شد.»

لحن میرزا سعید ضعیف بود و بازرس را که رئیس پاسگاه چانتا پاتنا بود متعاقد نکرد: «جدی می‌گوئید جی؟» میرزا سعید گفت «من نه ولی آنها تا دلتان بخواهد جدی هستند. خیال دارم قبل از اینکه اتفاق بدی بیافتد از خرشیطان پائیشان بیاورم.» رئیس پاسگاه با سیل کلفت، یراق‌ها و خودبزرگ بینی‌اش با سر علامت منفی داد «گوش کنید آقا، چطور می‌شود به این همه آدم اجازه تجمع در خیابان داد؟ ممکن است افرادی برانگیخته شوند و حادنه بیش بیاید.» درست در آن لحظه زائران راه گشودند و سری‌نیواس برای نخستین بار پیکر خیال‌انگیز و باورنکردنی دختر را دید که لباسی از پروانه به برداشت و موهای به سفیدی برفش تا قوزک پا می‌رسید. بی اختیار فریاد زد «عاشه این تویی؟» و بعد پندری عقل از سرش پریده باشد افزود «پس عروسک‌های تنظیم خانواده من چی شدند؟»

اما کسی به او توجهی نداشت، همه چشم به عایشه دوخته بودند که آرام به رئیس پاسگاه که سینه پیش داده بود نزدیک می‌شد، هیچ نگفت، اما لبخند برلب آورد و سرتکان داد و یارو انگار یکمرتبه بیست سال جوانتر شده باشد مثل پسرچه‌های ده یازده ساله تندی گفت «باشه، باشه خانم. بیخشید مدام منظوری نداشتم خواهش می‌کنم ندیده بگیرید»، و مشکل پلیس در آن لحظه حل شد. همان روز چند ساعت بعد، در گرمای بعدازظهر گروهی از جوانان شهر که با آر. اس. اس. ویشاو هندو پاریشاد^۱ ارتباطاتی داشتند از پشت بامهای اطراف شروع به سنج‌اندازی کردند. اما رئیس پاسگاه ظرف دو دقیقه همه را دستگیر و روانه زندان کرد.

سری نیواس با صدای بلند خطاب به فضای خالی گفت «عاشه دخترم، چه بلایی بر سرت آمده» زائران در گرمای روز هرجا سایه می‌یافتد استراحت می‌کردند و سری نیواس گیج و منگ در میانشان می‌گشت. از احساس خاصی پُر بود و در می‌یافت نقطه چرخش بزرگی بی‌مقدمه در زندگی اش فرا رسیده است با نگاهش در پی هیکل دیگرگون عایشه پیغمبر که زیر درخت پی‌پال پیش می‌شال اخت و مادرش خانم فریشی و عثمان عاشق‌پیشه نشسته بود می‌گشت. اما سرانجام به میرزا سعید زمیندار رسید که روی صندلی عقب مرسدس دراز کشیده، خواب نبود و احساس می‌کرد زیر شکنجه است. سری نیواس با تواضعی ناشی از شکفتی پرسید «ست جی، شما به این دختر ایمان نیاورده‌اید؟»

میرزا سعید برخاست و گفت «سری نیواس. ما مردان متجددی هستیم. مثلاً می‌دانیم که معمولاً پیرها در سفرهای طولانی از پا در می‌آیند، خدا سلطان را درمان نمی‌کند و آبِ اقیانوس از هم باز نمی‌شود. باید به این جنون خاتمه بدهیم. با من بیائید. در ماشین جا زیاد است. شاید شما بتوانید کمک کنید تا منصرف شان کیم. این عایشه مدیون شماست، شاید به حرفتان گوش بده.»

سری‌نیواس با احساس زیونی چنان که پنداری دستهای توی اعضاي بدنش را می‌فشدند گفت «با ماشین بیایم؟ پس کارم چه می‌شود؟»

میرزا سعید اصرار کرد «اجرای این فریضه برای خیلی از این‌ها متراوف با خودکشی است. من به کمک نیاز دارم، و البته حاضرم بهایش را هم پردازم.»

سری‌نیواس که احساس می‌کرد به او توهین شده در حالیکه عقب عقب می‌رفت گفت «منظور پول نیست. معذرت می‌خواهم ست جی. باید درباره‌اش فکر کنم.»

میرزا سعید پشت سرش فریاد زد «مگر متوجه نیستی. ما که با اینها هم مذهب نیستیم هندو- مسلم- بهایی! می‌توانیم یک جبهه غیرمذهبی برعلیه این مزخرفات تشکیل دهیم.»

سری‌نیواس برگشت و گفت «اما من آدم بی‌دینی نیستم. عکس الله لکشمی^۱ همیشه به دیوار اطاقم است.»

میرزا سعید گفت «البته الله ثروت برای یک تاجر بهترین الله است.»

سری‌نیواس افزود «و در قلبم.» میرزا سعید به خشم آمد «اما حتی فیلسوفهای شما هم قبول دارند که الله یک پدیده ذهنی است. تجربید نیروی پوینده خدایان است...»

تاجر عروسک رو به پائین به عایشه می‌نگریست که زیر لحاف پروانه‌هایش بخواب رفته بود. گفت «من که فیلسوف نیستم ست جی» و نگفت که قلبش سخت به ضربان آمده. کشف کرده بود که دختر خفته درست عین تصویر الله است که روی تقویم به دیوار کارخانه نقش بسته. صورشان با هم دیگر مو نمی‌زد.

* * *

Lakshmi -

سری نیواس همراه زائران شهر را ترک گفت و به التماس همسرش که با روی پریشان مینو را بلند کرده در برابر چشمانش می‌جنبد و قعی نتهاد. به عایشه گفته بود با اینکه نمی‌خواهد به زیارت مکه برود، یکباره تعامل شدیدی به همراهی با او در خود یافته است. حتی تا دریا.

همینکه میان دهاتیان تیلی پور جا گرفت و با دیگران هم قدم شد با آمیزه‌ای از شگفتی به صف بی‌انتها و ادرارک ناپذیر پروانه‌ها چشم دوخت که چون چتری غول آسا با پرواز خود زائران را سایبان می‌کردند. پنداری پروانه‌ها تیلی پور دنباله‌روی درخت کبیر بودند. اندکی بعد از شدت ترس، لذت و شگفتی فریاد کوچکی کشید زیرا چند دوچین از آن موجودات رنگ برنگ روی شانه‌اش نشسته و فوراً به همان رنگ سرخ پراهنی درآمده بودند. اکنون بغل دستی‌اش را شناخت. سرپنج محمد دین بود که ترجیح داده بود در صف مقدم نباشد. او و همسرش خدیجه برغم کبیر سنی با نشاط گام می‌زدند. سرپنج همینکه چشمش به آن نشانه کرامت که بر شانه بازارگان نشسته بود افتاد، دست دراز کرد و دست او را به گرمی فشرد.

* * *

رفته رفته مسلم می‌شد که باران نخواهد بارید. در دوردست صف گله‌های لاغر و استخوانی در جستجوی آب مهاجرت می‌کردند. کسی بر روی دیوار سفید یک کارخانه موتورسیکلت سازی نوشته بود «عشق آب است». میان راه به خانواده‌های دیگری برخوردند که بار خود را پشت خرها نزار بسته بسوی جنوب راه می‌پیمودند. آنها نیز در آرزوی یافتن آب بودند. میرزا سعید خطاب به زائران تیلی پور فریاد زد «آب بله، اما نه گنداب شور». و افزود «و نمی‌روند بیتند به دو قسمت تقسیم می‌شود یا

نه. آنها می‌خواهند زنده بمانند اما شما دیوانه‌ها می‌خواهید بمیرید.» رشته لاشخورها بر سر راه ایستاده حرکت زائران را نظاره می‌کرد.

میرزا سعید نخستین هفتة حجرت به دریای عرب را در یک هیجان هیستریک و مداوم سرکرد. غالباً صبح و عصر راهپیمایی می‌کردند. سعید از استیشن واگن پیاده می‌شد و به همسر رو به مرگش التماس می‌کرد «میشو، سعی کن عاقل باشی، هرچه باشد مریض هستی، باید استراحت کنی. بیا دراز بکش بگذار پاهایت را بعالمنم.» اما او نمی‌پذیرفت و مادرش پرخاش‌کنان میرزا سعید را می‌راند. «بین سعید، تو همه‌اش منفی‌بافی می‌کنی. بس است. برو توی آن استیشن واگن کوکاکولايت را بنوش و ما را راحت بگذار.» اما، اتومبیل که مجهز به تهويه بود، همان هفتة اول راننده‌اش را از دست داد. راننده پس از استعفاء به زائران پیاده پیوست و زمیندار ناچار خود پشت فرمان نشست. از آن پس هرگاه اضطراب بر او غالب می‌شد اتومبیل را پارک می‌کرد و مانند دیوانگان در میان زائران می‌دوید و تهدید یا التماس می‌کرد و یا پیشنهاد رشوه می‌داد. هر روز دست کم یک بار با عایشه رویرو می‌شد، او را مستول بریاد رفتن زندگی‌شان می‌خواند و نفریش می‌کرد. اما هرگز نمی‌توانست به سخنانش ادامه دهد زیرا هریار به او می‌نگریست چنان به هوس می‌آمد که دچار شرم می‌شد. پوست میشال در اثر پیشرفت سرطان به رنگ خاکستری در آمده بود و نشانه‌های خستگی در خانم قریشی دیده می‌شد. دیگر خود را نمی‌آراست و پاهایش از فرط راه رفتن تاول زده بود. باینحال هرگاه سعید پیشنهاد می‌کرد برای استراحت به اتومبیل بیاید با صراحة همیشگی رد می‌کرد. جادوی عایشه همچنان بر زائران کارگر بود و میرزا سعید هریار به میان زائران می‌آمد سرانجام با سری به دوار افتاده از فرط گرما، عرف‌ریزان تا اتومبیلش که عقب سر جامانده بود می‌دوید و غرق غصه می‌شد. یک روز همینکه به استیشن واگن رسید دید پوست نارگیلی که از پنجۀ اتوبوس پرتاپ شده به شیشه جلو اصابت کرده و ترکی کامل به شکل تارعنکبوت برآن پدید آورده است. بنچار شیشه را کاملاً

شکست. پنداری قطعات شیشه که بر روی زمین و داخل اتومبیل می‌ریختند از گذرا و بی‌ارزش بودن مال دنیا با او سخن می‌گفتند. ولی آدمهای بی‌اعتقاد در جهان چیزها بسر می‌برند و میرزا سعید خیال نداشت به سادگی شیشه اتومبیلش را بشکند. شبها در کنار همسرش روی تشكی کنار جاده زیر ستارگان دراز می‌کشد. وقتی خبر شکستن شیشه را به او داد، بی‌آنکه دلداری اش دهد پاسخداد «این یک علامت است. استیشن واگن را رها کن و به ما بپوند.»

سعید وحشت‌زده غریب «مرسدس بنز را رها کنم؟»
میشال با صدای خاکستری و بی‌حالش جواب‌داد «مگر چه می‌شود؟ تو مدام از بر باد رفتن زندگی می‌گویی. یک مرسدس نیز کمتر یا بیشتر چه فرقی می‌کند؟»
سعید نایل «تو نمی‌فهمی، هیچکس مرا نمی‌فهمد.»
جبرنیل در خواب خشکسالی را دید.

زمین زیر آسمان خشک و بی‌باران تیره می‌شد. لاشه اتوبوسها کنار آثار باستانی و جسد‌ها می‌پرسید. میرزا سعید از پشت شیشه شکسته‌اش بروز فاجعه را دید. خرهای وحشی بطرز عجیب جماع می‌کردند و در همان حال مرده وسط راه می‌افتدند، زار عان بی‌چیز که بناقار روزمزد برای دولت کارگری می‌کردند کنار جاده آب انباری می‌ساختند. انباری برای آب بارانی که هرگز نمی‌بارید. زندگی غمنگیز کنار جاده: زنی بقجه بدست بسوی چادری که از یک نکه چوب و مقداری کهنه پاره ساخته بود می‌رفت، دختر کی محکوم به حمل وسائل مختصر آشپزخانه جاده کثیف خاک آلود را می‌پیمود. میرزا سعید اختر اندریشید: آیا ارزش زندگی چنین آدمهایی با زندگی من و میشال برابر است؟ آنها چه کم تجربه‌اند، چه کم مایه برای تغذیه روح خود دارند. مردی با لباس محلی زرد رنگ چون پرنده‌ای بر روی سنگ مسافت سنج کنار جاده نشسته بوده، پایی بروی زانو، دستی به زیر بغل، چیق می‌کشید و همینکه میرزا سعید به کنارش رسید اخ تفی انداخت که درست به میان چهره زمیندار نشست.

زائران آهسته پیش می‌رفتند. صبح سه ساعت و غروب نیز سه ساعت راه می‌رفتند. همه به آهستگی ضعیف‌ترین زائران گام برمی‌داشتند و بر اثر بیماری کودکان، اشکال تراشی مقامات با وقایعی چون کنده شدن چرخ یک گاری مدام به تأخیر می‌افتدند و نیش از دو مایل در روز نمی‌پیمودند، در حالیکه تا دریا صد و پنجاه مایل راه بود و سفر یازده هفته به درازا می‌کشید. خدیجه پیرزنی که پنجاه سال همسر دهان لق و خوشبخت سرپنج محمدیین بود، ملک مقرب را در خواب دید. زمزمه کرد

«اجبریل، خودت هستی؟»

شیع پاسخداد «نه. من عذرائیم. همان که کاری ناخوش آیند برعهده دارد. از اینکه برخلاف انتظارتان ظاهر شدم مرا بیخشید.»

صبح روز بعد بی‌آنکه به شوهر چیزی بگوید به راه‌پیمایی ادامه داد. پس از دو ساعت به نزدیکی خرابه‌های یکی از کاروانسراهای رسیدند که مدت‌ها پیش به فاصله هر پنج مایل کنار جاده ساخته شده بود. خدیجه وقتی خرابه را دید چیزی از گذشته کاروانسرا و مسافرانش که هنگام خواب، دزد بسراغشان می‌آمد و اموالشان را به یغما می‌برد، نمی‌دانست. اما مفهوم این دیدار را بخوبی دریافت. خطاب به سرپنج گفت «باید بروم آنجا دراز بکشم». سرپنج اعتراض کرد «مگر نباید به راه رفتن ادامه دهیم.» آرام پاسخداد «نه. بعداً خودت را به آنها برسان.»

در خرابه دراز کشید و سر را بروی سنگ صافی که سرپنج برایش یافته بود نهاد. پیرمرد می‌گریست، اما بیهوده بود. زن چند لحظه بعد درگذشت. سرپنج خشمگین بسوی رهروان دوید و عایشه را یافت. غرید «هر گز نباید به حرفهای تو گوش می‌دادم. حالا دیگر زنم را هم کشتنی.»

زائران توقف کردند. میرزا سعید اختر که فرصت را مناسب یافته بود با صدای بلند اصرار کرد جسد خدیجه را به نزدیک‌ترین قبرستان مسلمانان برسانند. اما عایشه مخالف بود «ملک مقرب به ما دستور داده یک راست بسوی دریا بروم. نمی‌توانیم

باز گردیدم پا از راهمان را کجع کنیم». میرزا سعید خطاب به زائران گفت «او همسر مورد علاقه سرپنج تان بود، می خواهید کنار جاده سوراخی بکنید و جسدش را در آن بیاندازید؟» اما دهاییان تیلی پور موافق بودند جسد خدیجه فوراً در همانجا دفن شود. سعید که نمی توانست باور کند، پی برد عزمشان قاطع‌تر از آنست که تصور می کرد: حتی سرپنج عزادار نیز موافقت کرد و جسد خدیجه را در گوشة برهوت دشتن پشت خرابه‌های کاروانسرا دفن کردند.

با این حال صبح روز بعد میرزا سعید سرپنج را دید که از جمع زائران جدا شده با بی‌میلی، آهسته و با فاصله می‌آمد. سعید از اتومیلش پائین پرید و خود را به عایشه رساند تا بار دیگر حسابش را برسد. فرباد زد «هیولا! ای هیولا! سنگدل! برای چه پیروزی را به اینجا کشاندی تا بعیرد؟» عایشه به او اعتنا نکرد اما در حالیکه بسوی استیشن واگن بازمی‌گشت سرپنج نزدش آمد و گفت «ما فقیر بودیم. می‌دانستیم هرگز نمی‌توانیم به مکه مشرف بشویم تا این که سروکله او پیدا شد و بنا کرد مردم را تشویق کردن. آنقدر کرد و کرد تا کار را به اینجا کشاند.»

عایشه کاهن گفت می‌خواهد با سرپنج صحبت کند، اما حتی یک واژه برای دلداری اش برزیان نیاورد و سرزنشش کرد که «بهتر است ایمانت را تقویت کنی. هر کس در راه زیارت فنا شود حتماً جایگاهی در بهشت خواهد یافت. همسرت اکنون در میان ملانکه‌ها و گلها نشسته، تو چرا پشیمانی؟»

آن شب، در حالیکه میرزا سعید کنار آتش کوچکی نشسته بود سرپنج نزدش آمد و گفت «بیخشید سست جی، ممکن است من را با ماشینتان ببرید؟ خودتان قبل پیشنهاد کرده بودید.»

سرپنج که نمی‌توانست راهی را که همسرش جان خود را برسر آن باخته بود رها کند و از طرف دیگر، ایمان قاطعی را که لازمه زیارت بود در خود نمی‌یافت، وارد استیشن واگن شکاکان شد و میرزا سعید خرسند اندیشید «اینهم اولین بیعت.»

نتایج تصمیم سرپنج محمد دین از هفتۀ چهارم رفته رفته نمایان شد. چنان به پشتی صندلی عقب مرسدس بنز تکیه می‌داد که پنداری خودش زمیندار است و میرزا سعید شوفر. کم کم پشتی چرمی، تهیۀ مطبوع، بخدان ویسکی سودا و پنجره‌های آینه‌ای و اتوماتیک اتومبیل به او درس بزرگی می‌آموخت. با بینی رو به بال، حالت پُر تُخجه مردی را به خود می‌گرفت که می‌تواند بی‌آنکه دیده شود همه چیز را بیند و اما میرزا سعید با اینکه پشت فرمان چشمان و بینی‌اش از خاکی که از سوراخ شیشه جلو وارد می‌شد پر بود، از گذشته احساس بهتری داشت. اکنون در پایان هر روز دسته‌ای از زائران بدور مرسدس بنز با آن ستارۀ درخشانش حلقه می‌زدند و در حالیکه به بالا و پائین رفتن شیشه‌های عقب می‌نگریستند به گفته‌های میرزا سعید گوش می‌دادند. هر بار سرپنج شیشه را بالا می‌کشید چهرۀ خود را در آینه می‌دید و پائین که می‌رفت قیافۀ سرپنج در برابر شان ظاهر می‌شد. حضور سرپنج در مرسدس به گفته‌های میرزا سعید حقایقی تازه می‌بخشید.

عايشه مانع دهاتیان نمی‌شد و ظاهراً در اعتماد خود خطأ نکرده بود، چنانکه فرد دیگری به کافران نیوست. اما سعید نگاهش را می‌دید و عايشه چه پیشگو بود، چه نبود، میرزا سعید حاضر بود شرط بیند که آن نگاه بدخلق دختری جوان بود که دیگر مطمئن نبود به خواسته خود برسد.
و در آن هنگام عايشه ناپدید شد.

روزی هنگام خواب بعد از ظهر از آنجا دور شد و تا یک روز هم خبرش نرسید. زائران سخت آشته و پریشان بودند. سعید اندیشید خوب می‌داند چگونه احساسات نیوشنده‌گان را تحریک کند. اما بعداً آهسته از میان چشم‌انداز ابدی و خاک‌آلود نزدشان باز گشت، و این بار در میان موهای نقره‌ای اش تکه‌هایی برنگ طلایی در آمده بود و ابرو اش نیز طلایی می‌زد. فوراً دهاتیان را فراغو ند و گفت ملک مقرب از اینکه مردمان تینی پور بخاطر معراج یک شهید بسوی بهشت چهار تردید گشته‌اند سخت

مکدر است و امکان دارد پیشنهاد خود را پس بگیرد و «آب دریا برای عبور آنان راه باز نکند. بنابراین تنها چیزی که از دریای عرب عایدتان می‌شود آب شور است بعدش هم باید به سیب‌زمینی کاری متروکتان بازگردید که دیگر هرگز رنگ باران را بخود نخواهد دید.» دهاتیان را وحشت فرا گرفت. به التماس افتادند «له بی بی جی ما را بیخش، این که نمی‌شود.» و این نخستین بار بود که دختر را بنام قدیس باستانی شان می‌نامیدند. دختری که از کمال طلبی و یک‌دنگی اش در عین حال می‌ترسیدند. ولی تحت تأثیر همان صفاتش بودند. پس از این خطابه میرزا سعید و سرینج در استیشن واگن تنها شدند. میرزا سعید اندیشید «روند دوم؛ برندۀ ملک مقرب.»

* * *

در هفته پنجم وضع زائران سالخورده رو به وخت نهاد، خواراک کم شد، یافتن آب دشوار بود و اشک کودکان دیگر در نمی‌آمد. دار و دسته لاشخورها در فاصله‌ای نه چندان دور پرسه می‌زدند. همینکه از مناطق روستایی دور شدند و به بخش‌های پرجمعیت رسیدند اوضاع وخیم‌تر شد. بیشتر انویسه‌های مسافرتی و کامیون‌ها برای خود در جاده ادامه می‌دادند و زائران بناچار در حالیکه به یکدیگر تنه می‌زدند، نعره‌کشان خود را کنار می‌کشیدند. از آن گذشته موتورسواران و فروشنده‌گان هم به آنها بدوبیراه می‌گفتند: «دیوانه‌ها، مسلمانها.» غالباً ناچار بودند تمام شب را به راه‌پیمایی ادامه دهند زیرا مسئولین شهرها نمی‌خواستند چنان جمع بی‌آبرویی روی پیاده‌روهاشان بخواب رود. مرگ و میر اجتناب‌ناپذیر بود.

بعد خر عثمان میان دوچرخه‌ها و تاپاله‌های شتر در شهر کوچک بی‌نامی زانو بر زمین زد. عثمان عاجزانه فریاد زد «بلند شو، د بلند شو احمق. داری چکار می‌کنی.

می خواهی جلوی بساط میوه فروشی این غریبه‌ها سقط بشوی و مرا تنها بگذاری؟» و خر دوبار سر جباند. یعنی آره و نفس آخر را کشید.

پروانه‌ها جسدش را پوشاندند و رنگ خاکستری بدن، شاخها و زنگهای گردنش را بخود گرفتند. عثمان عزادار بسوی عایشه دوید (که برای ورود شهر به پوشیدن ساری کثیفی تن داده بود. هر چند ابر پرشکوه پروانه‌ها همچنان بدنبالش در هوا دیده می‌شد.) و با صدایی رقت‌انگیز گفت «آیا خرها بعد از مرگ به بهشت می‌روند؟» عایشه شاه بالا انداخت و با خونسردی پاسخداد «خرها روح ندارند و ما در این راه می‌رویم تا ناجی ارواح باشیم.» عثمان به او نگاه کرد و پی برد که دیگر دوستش ندارد و با نفرت گفت «تو تبدیل به شیطان شده‌ای.»

عایشه گفت «من هیچ نیستم. من پیامبرم.»

عثمان با خشم پاسخ داد «پس بگو چرا خدایت اینقدر برای نابودی بی‌گناهان اصرار می‌ورزد، آخر از چه می‌ترسد؟ آیا آنقدر بی‌اعتماد است؟ آیا محتاج آنست که ما برای اثبات عشق خود جان دهیم؟» اما عایشه در پاسخ به این کفرگویی نظم سخت‌تری را اعمال می‌کرد. اصرار داشت زائران هر پنج و عده نماز را بخوانند و جمعه‌ها روزه بگیرند. در پایان هفته ششم رهروان را وادار کرده بود چهار جسد تازه را همانجا که افتاده بودند رها کنند: دو مرد و یک زن سالخورده و یک دختر شش ساله در گذشته بودند و زائران در حالیکه به مردگان پشت می‌گردند به راه خود ادامه دادند. این میرزا سعید اختر بود که ترتیب لازم را برای خاک‌سپاری آبرومندانه مردگان داد. سربنج محمدیین و عثمان (تجسس سابق) به او یاری دادند. در چنین روزهایی از رهروان بسیار عقب می‌افتادند اما رسیدن یک مرسدس بنز استیشن به بیش از صد و چهل مرد و زن و کودک که با خستگی بسوی دریا گام برمه‌دارند دشوار نیست.

* * *

تعداد مردگان رو به افزایش نهاد و گروه زائران مردد که شباهگرد مرسدس حلقه میزدند فزونی گرفت. میرزا سعید برایشان داستان میگفت. درباره موشهای صحرایی و اینکه چگونه سیرس جادوگر مردان را به شکل خوک در میآورد. شبی هم قصه نیزی را تعریف کرد که با نواختنش بجههای شهر را بسوی پرتگاهی در کوهستان برد. پس از اینکه آن را به زیان خودشان پایان داد اشعاری به انگلیسی برایشان خواند تا با اینکه چیزی از آن نمیفهمیدند به موسیقی شعر گوش فرا دهند. چنین خواند «شهر هملین^۱ در برنزویک^۲، نزدیک هانور^۳ بزرگ، رود و سر^۴ ژرف و پر عرض، دیوارهای جنوبی اش را شستشو میدهد...»

اینک از دیدن آن دختر، عایشه، که به او نزدیک میشد احساس رضایت کرد. سخت خشمگین مینمود و پروانه‌ها مانند آتش پشت سرش پرواز میکردند چنانکه پنداری از بدنش شعله‌های آتش زیانه میکشید.

فریاد زد «آنها که به اشعار شیطان به زیان شیطان گوش میکنند آخر سر به درگ و اصل میشوند.»

میرزا سعید جوابداد «یعنی میتوانند بین شیطان و دریای ژرف آبی یکی را انتخاب کنند.»

* * *

هشت هفته گذشته بود. روابط میان سعید و همسرش میشاں روز بروز بدتر شده کار به آنجا کشیده بود که دیگر کلامی میاشان رد و بدل نمیشد. حالا میشاں با وجود

Hamelin –^۱
Brunswech –^۲
Hanaver –^۳
Weser –^۴

سرطان که او را برنگ خاکستر مردگان درآورده بود مؤمن‌ترین شاگرد عایشه و مهمترین نایب او حساب می‌آمد. تردیدهای دیگر رهروان به ایمان او نیرو بخشیده بود و شوهرش را مسئول ایجاد و دامن زدن به آن می‌شمرد.
در آخرین گفتگویشان به او تشریف زده بود که «دیگر در تو هیچ گرمی نمانده. من می‌ترسم بهت نزدیک بشم».

میرزا سعید فریاد زد «گرمی نمانده؟ چطور همچین حرفی می‌زنی؟ گرمی نمانده؟ برای خاطر کی بدو بدوبه این زیارت لعنتی آدمم؟ برای مواظبت از کی؟ برای اینکه عاشق کی هستم؟ برای اینکه اینهمه نگران و غمگین و دل گرفته برای کی هستم؟ گرمی نمانده؟ مگر مرا نمی‌شناسی؟ چطور می‌توانی همچین چیزی بگویی؟»
زن با صدایی که دودگرفته و نفوذ ناپذیر می‌نمود گفت «بین چطور صحبت می‌کنی. همه‌اش خشم و غصب، خشم سرد، بخ، مثل یک سنگر.»

داد زد «این خشم نیست، اضطراب است. احساس بدبهختی و بیچارگی است. زخم و درد است. در کجای این حرفها خشم و غصب می‌شونی.»
«من می‌شونم. همه آدمها تا شعاع چند مایل می‌شونند.»

میرزا سعید شناس افتاد «با من بیا. به بهترین کلینیک‌های اروپا و کانادا و امریکا می‌برم. به تکنولوژی غرب اعتماد کن. آنها معجزه می‌کنند تو که همیشه ابزار و آلات آنها را تحسین می‌کردم.»

گفت «من به زیارت مکه می‌روم.» و به شوهر پشت کرد.

میرزا سعید غرید «زنکه احمق لعنتی، چون خودت داری می‌میری می‌خواهی همه اینها را هم با خودت به کشتن بدهی؟» اما زن بی‌آنکه نیمنگاهی بسویش افکند بسوی استراحتگاه کنار جاده براه افتاد. و حالا که با از کف دادن اختیار و بر زبان آوردن آنجه نمی‌بایست می‌گفت گفته می‌شال را به اثبات رسانده بود، بی‌اراده به زانو افتاد و زار زار گریست. پس از این بگو مگو می‌شال از خوابیدن در کنار او خودداری کرد و

همراه مادر رختخواب مختصرش را نزد پیامبری که شنل از پروانه داشت و هادی آنان بسوی مکه بود، پهن کرد.

در طول روز میشال بیوقفه کار میکرد و میان زائران میگشت، به آنان اعتماد میبخشد و زیر بال مهربانی خود میگرفت. عابشه هرچه بیشتر در سکوت غوطه میخورد و میشال اختر برای امور جاری راهنمای زائران شده بود. اما در آن میان زائری هم بود که حوزه اطاعت او بیرون بود؛ مادرش، خانم قریشی، همسر رئیس بانک دولتی. آمدن پدر میشال، آقای قریشی واقعه مهمی بود. زائران زیر سایه درختان چهار توقف کرده و در حال گردآوری چوب و جستجوی دیگ و قایلمه بودند که اتومبیلش را از دور دیدند. خانم قریشی که حالا ۱۲-۱۳ کیلو از قبل لاغرتر شده بود فوری جیغ کشان برخاست و بنا کرد به تکاندن لباسها و مرتب کردن موهاش. میشال مادرش را دید که با ته ماتیکی کلنگار میرود و گفت «نگران چه هستی مامان؟ راحت باش.»

مادر با حرکتی ضعیف به اتومبیل هایی که نزدیک میشند اشاره کرد. چند دقیقه بعد بانکدار با هیکل درشت و قیافه جدی در کنارشان ایستاده بود. گفت «اگر به چشم ندیده بودم باور نمیکرم. بمن گفته بودند، اما جواب میدادم این حرفها مزخرف است. برای این بود که اینقدر طول کشید تا بفهمم کجاید. بیخبر از پرستان گذاشتید رفتید. آخر چه معنی دارد؟»

خانم قریشی که زیر نگاه شوهر به لرزه افتاده بود، با زیونی شروع به گریستن کرد و در حالیکه در پاهای پنه بسته و بندبند وجودش خستگی را احساس میکرد جوابداد «بخدانمی دانم. مرا بیخش، خدا میداند چطوری عقلم را از دست دادم.»

آقای قریشی غرید «مگر نمیدانی، پست من حساس است! اعتماد مردم اساس کار من است. آنوقت زنم دنبال بنگی ها راه میافتد. آخر مردم به آدم چی میگویند؟» میشال مادر را در آغوش کشید و از پدر خواست به این گفتگو خاتمه دهد. آقای قریشی که

برای نخستین بار آثار مرگ را در چهره دخترش می‌دید مانند لاستیکی که بادش را خالی کرده باشند از غریبدن باز ماند. میشال از بیماری سرطان سخن گفت و افزود که عایشه روشن بین قول داده است که در مکه معجزه‌ای رخ می‌دهد و او کاملاً درمان می‌شود.

پدر التماس کرد «پس بگذار هرچه زودتر با هواییما به مکه برسانم. راهی را که می‌شود با هواییما رفت، برای چه پیاده می‌روی؟»
اما میشال پافشاری کرد «ما باید پیاده به زیارت برویم. تنها مؤمنین می‌توانند این معجزه را عملی کنند. مامان موظف من است.»

آقای قریشی ناچار با لیموزینش در عقب صفحه‌ای زائران به میرزا سعید پیوست اما مدام یکی از دو خدمتکاری را که با موتور همراهی اش می‌کردند نزد میشال می‌فرستاد تا پرسند به غذا یا دارو یا چیز دیگری نیاز ندارد. اما میشال همه چیز را رد می‌کرد و سرانجام آقای قریشی که نمی‌توانست کار بانک را رها کند بسوی شهر بازگشت و یکی از خدمتکاران را باقی گذاشت تا به کارهای آن دو برسد و تاکید کرد «او را می‌گذارم تا دستوراتتان را اجرا کند. حماقت نکنید. کار را تا می‌توانید آسان کنید.»
اما چاپراسیس گل محمد^۱ خدمتکار روز بعد از بازگشت آقای قریشی موتورش را رها کرد و پس از گره زدن دستمالی گرد پیشانی به نشان ایمانش به رهروان پیوست.
عایشه چیزی نگفت اما با پیوستن او به زائران لبخندی شیطنت آمیز برلب آورد و میرزا سعید با خود گفت هرچه باشد این دختر تنها متعلق به عالم رؤیا نیست، بلکه انسان است و جوان.

خانم قریشی شکایت می‌کرد. آن تماس کوتاه با زندگی گذشته عزمش را سست کرده بود و در حالیکه دیگر دیر بود، مدام به میهمانی‌ها و بالشک‌های نرم و لیوانهای آب لیموی تازه با سودا می‌اندیشید. یکباره اینکه از زنی خانواده‌دار مانند او خواسته

بودند مثل جاروکش‌ها پیاده راه برود، بنظرش کاملاً غیرمنطقی می‌آمد. این بود که روزی با حالتی گوسفندوار نزد میرزا سعید رفت و گفت «سعید پسرم، آیا واقعاً از من بدت می‌آید» و به چهره گوشت‌آلودش حالتی دلربا بخشید.

سعید که شکلک او دلش را بهم می‌زد بخود فشار آورد و گفت «البته که نه» زن باز با دلبری گفت «چرا. از من نفرت داری و هدفم را هم ییهوده می‌دانی.» سعید آب دهانش را فورت داد و گفت «آماجی. این حرفها چیست که می‌زنید؟»

«آخر بعضی وقت‌ها با شما تند صحبت کرده‌ام.»

سعید که از دیدن این ادا و اطوارها داشت شاخ در می‌آورد گفت «مهنم نیست. فراموش کنید.» اما فایده‌ای نکرد و خانم قریشی ادامه داد «می‌خواهم بدانی که همه‌اش از روی عشق و علاقه بود. آخر عشق چیز شکفت‌انگیزی است. مگرنه؟»

میرزا سعید که می‌خواست با او راه بیاید گفت «بله عشق دنیا را به حرکت در می‌آورد.»

«عشق بر همه چیز پیروز می‌شود. بر خشم منم پیروز شده. و می‌خواهم برای اینکه این موضوع به شما ثابت بشود با اتومبیلتان سفر کنم.»

میرزا سعید تعظیمی کرد و گفت «مال خودتان است آماجی.»

«پس به آن دو نفر دهاتی بگوئید جلو پیش خودتان بنشینند. از خانمها باید محافظت کرد. مگر نه؟»

«البته.»

* * *

داستان دهی که همه اهالی اش پیاده بسوی دریا می‌رفتند همه جا پیچیده بود. در هفته نهم خبرنگاران به سراغشان آمدند و از آن پس سیاستمداران محلی که نیازمند آراء بیشتری بودند، بازرگانانی که پیش قدم می‌شدند هزینه زیارت را برعهده بگیرند به

شرط اینکه زائران مقواهای تبلیغاتی را بر بدن بیاویزند. توریست‌های خارجی جویای رازهای مشرف زمین و لاسخورهای انسان‌نمای مشتریهای دائمی مسابقات اتومیل‌رانی که می‌خواهند شاهد تصادفات باشند، راحتشان نمی‌گذاشتند.

تماشاگران وقتی گروه پروانه‌های رنگ برنگ را می‌دیدند که مانند لباس بدن عایشه را پوشانده و در حین حال غذای اصلی اش بودند، مات و متغير با انتظارات بیشتر عقب می‌نشستند. در تصویر ذهنی‌ای که از دنیا داشتند سوراخی پدید آمده بود که با هیچ وسیله‌ای پر نمی‌شد. عکس‌های عایشه در همه روزنامه‌ها به چاپ رسیده بود و زائران از کنار تابلوهای تبلیغاتی گذشتند که تصویر زیبای پروانه‌خوار سه برابر بزرگتر از اندازه طبیعی نقاشی شده شعارهایی از قبیل «پارچه‌های ما به نرمی بال پروانه‌اند» در کنارش دیده می‌شد. سپس خبرهای جدی‌تری رسید. بعضی از افرادیون مذهبی در اطلاعه‌هایی «حج عایشه» را مردود دانسته آنرا اقدامی درجهت «انحراف» افکار عمومی و «نهیج احساسات همگانی» قلمداد کرده بودند. تراکت‌هایی پخش کرده. میشال دسته‌ای تراکت کنار جاده یافته بود و در آن نوشته بودند «زیارت پیاده یکی از سنت‌های ملی قبل از اسلام است و چیزی نیست که این مهاجرین ابداع کرده باشند». و نیز «آلودگی این سنت بوسیله آنکه او را عایشه بی بی جی می‌نامند دامن زدن عمدی و فضاحت‌بار به وضعیت حساس کنونی است».

کاهن سکوت خود را شکست و اعلام کرد «ما مشکلی نخواهیم داشت».

* * *

جبرئیل در خواب حومه‌ای را دید:

همینکه گروه حج عایشه با سارنگ^۱ دورترین حومه شهر بزرگ ساحل دریای عرب که مقصدشان بود نزدیک شد، خبرنگاران، سیاستمداران و پلیس هرچه بیشتر برای دیدنشان شتافتند. ابتدا افراد پلیس تهدید کردند که آنها را با زور متفرق خواهند کرد، اما سیاستمداران یادآور شدند که این کار به نوعی جانبداری آشکار می‌ماند و احتمالاً در سراسر کشور به درگیریهای قومی منجر خواهد شد. سرانجام سران پلیس با ادامه راهپیمایی موافقت کردند، اما با غرولندی تهدیدآمیز افزودند که «نمی‌توانیم عبور بی‌خطر زائران را تضمین کنیم». میشال اختر گفت «ما به راه خود ادامه می‌دهیم».

حومه سارنگ در نزدیکی معادن مهم ذغالسنگ و نسبتاً نروتمند بود. معلوم شد معادن‌چی‌های سارنگ، یعنی مردانی که زندگی خود را صرف کنند راههای زیرزمینی - یا شاید «گشودن راه» - می‌کردند، تاب نمی‌آوردند که دختری فقط با یک تکانِ دست همان کار را در مورد دریا عملی کند. بعضی از کادرهای وابسته به گروههای معتقد به حکومت منطقه‌ای دست بکار شده معادن‌چی‌ها را تحریک کردند و در نتیجه اعمال این خرابکاران، دار و دسته‌ای تشکیل شد و با شعارهای «ما زائر اسلامی نمی‌خواهیم! جادوگر پروانه‌ها، بخانه برگرد» شروع به تظاهرات کرد. میرزا سعید خوابش نمی‌برد.

شب قبل از ورود به سارنگ میرزا سعید بار دیگر دست به دامن زائران شد و بیهوده التماس کرد «دست از این راهپیمایی بردارید. فردا همه‌مان را می‌کشند». عایشه زیر گوشِ میشال زمزمه‌ای کرد و او به بانگ بلند گفت «بهتر است شهید بشویم تا ترسو بمانیم. در اینجا کسی ترسو هست؟» یک ترسو بود. سری‌نیواس، کاشف گراند کائیون، مالک کارخانه عروسک سازی که شعارش خلاقیت و صداقت بود به

میرزا سعید پیوست. او که از پیروان سفت و سخت اله لکشمی بود. همان که چهره‌اش بطرز شگفت‌انگیزی به عایشه شباهت داشت. احساس کرده بود نمی‌تواند در درگیریها هوادار هیچیک از طرفین باشد. نزد سعید اعتراف کرد «من آدم ضعیفی هستم. گرفتار عشق عایشه خانم شدم و مرد باید برای بدست آوردن آنچه دوست دارد بجنگد. اما چه می‌توان کرد، ناچارم بی‌طرف بمانم». سری‌نیواس پنجمین عضو ملحدين جامعه مرسدس بنز بود و حالا خانم قریشی بناچار در کنار یک آدم کاسبکار جا گرفت. سری‌نیواس غمگین به او سلام کرد چون دید با بدخلقی خودش را کنار می‌کشد خواست جبران کند و درحالیکه از جیش یک عروسک تنظیم خانواده در می‌آورد گفت «خواهش دارم این هدیه ناقابل را به نشانه احترام من پلذیرید.»

آنشب را ملحدين در استیشن واگن بسر بردنند. مؤمنین در فضای باز به نماز و دعا پرداختند. به آنها اجازه داده بودند تحت حافظت پلیس نظامی در زمینی که در گذشته اثیار موقت راه‌آهن بود بسر برند.

میرزا سعید در فکر چیزی بود که سری‌نیواس گفته بود. این که در باطن طرفدار راه گاندیست. و او جواب داده بود «اما آنقدر توان ندارم که چنین افکاری را به مرحله عمل درآورم. بخشید اما حقیقتش همین است. من برای رنج بردن درست نشده‌ام سیست جی. بهتر بود پیش زن و بچه‌هایم می‌ماندم و به این مرض حادثه‌جویی که مرا تا اینجا کشانده خاتمه می‌دادم.»

میرزا سعید در ذهن بی‌خوابیش به تاجر عروسک جواب داد «خانواده من هم از نوعی بیماری رنج برده: مرض انفصال، ناتوانی در ایجاد ارتباط با اشیاء، حوادث و احساسات. بسیاری خودشان را با کار یا محل تولدشان یا چیزی شیوه به آن توضیح می‌دهند. در حالیکه ما بیشتر و بیشتر درون ذهنمان زیسته‌ایم. در چنین حالتی رویرو شدن با واقعیت آسان نیست.»